

VARTOJIMO MOKESČIAI LIETUVOJE – REGRESYVUMAS IR ŠEŠĖLIS

SANTRAUKA

Dažnai sutariama, kad vartojimo mokesčiai savo esme yra regresyvūs – t.y. jie sunkiau užgula mažiau pasiturinčių gyventojų pečius. Pagrindinės to priežastys yra kelios: mažesnes pajamas gaunantys gyventojai didesnę jų dalį skiria vartojimui (t.y., ne tik išleidžia visas gaunamas pajamas, bet dažniausiai vartojimui ir skolinasi). Skiriasi ir skirtingoms pajamų grupėms priklausančių gyventojų vartojimo įpročiai ir vartojimo struktūra. Kiek konkretus mokestis yra regresyvus – priklauso ir nuo šalyje galiojančios vartojimo mokesčių tarifų struktūros.

Teoriškai apskaičiuota Lietuvos vartojimo mokesčių prievolė lyginant su disponuojamosiomis pajamomis, skirtingoms pajamų grupėms yra regresyvi. Pagrindinė regresyvumo priežastis – namų ūkių pajamų dalies, skiriamos vartojimui, skirtumai.

Jei neatsižvelgtumėme į išlaidoms skiriamos pajamų dalies skirtumus (ir vartojimą prilygintumėme disponuojamosioms pajamoms), vartojimo mokesčiai Lietuvoje būtų iš esmės proporcingi gyventojų pajamoms.

Remiantis 2007-2018 m. laikotarpio vartojimo struktūros duomenimis, teoriškai apskaičiuota vidutinio šalies namų ūkio vartojimo mokesčių prievolė beveik padvigubėjo (išaugo nuo 83 iki 157 eurų).

Teoriškai apskaičiuota PVM neapmokestinama arba lengvatiniu PVM tarifu apmokestinama vartojimo krepšelio dalis Lietuvoje didėja.

Šio didėjimo priežastys – vartojimo krepšelio struktūros pokyčiai bei pačių PVM tarifų atskiroms prekių ir paslaugų kategorijoms kaita.

Siekiant išvengti vartojimo mokesčių naštos, dalis gyventojų renkasi dalį savo vartojamų prekių ir paslaugų įsigyti „šešėlyje“.

Pagrindinės prekės ar paslaugos, kurias „šešėlinėje“ rinkoje vartoja daugiau mažiausių pajamų gavėjų, lyginant su aukštesnes pajamas gaunančiais, yra labiausiai apmokestintos ar būtinosios prekės ar paslaugos, sudarančios didžiausią vartojimo krepšelio dalį (cigaretės, vaistai, medicinos ir grožio paslaugos, malkos, rūbai, kuras ir kt.).

Ivadas

Spartus ekonomikos augimas pastaraisiais dešimtmečiais ištraukė šimtus milijonų žmonių iš absoliutaus skurdo. Tačiau ekonominis augimas ne visus apdovanojo vienodai. Dėl šios priežasties viešojoje erdvėje vis garsiau skamba pajamų nelygybės tema. Siekdama spręsti šią problemą, valdžia taiko įvairias mokestines priemones.

Šios priemonės skiriasi savo poveikiu ir efektyvumu. Pavyzdžiui, ginčų kyla dėl vartojimo mokesčių. Dažniausiai manoma, kad vartojimo mokesčiai savo esme yra regresiniai.¹ Tai yra, jie smarkiau užgula nepasiturinčiųjų pečius – būtent nepasiturintieji vartojimo mokesčiams atsekėja santykinai didesnę savo pajamų dalį.

Dėl mokesčių naštos gyventojai, ypač nepasiturintys, ieško pigesnių alternatyvų – tai daro apsipirkdami užsienyje arba „šešėlyje“. Tai nesunku pamiršti dabar, kai keletą metų iš eilės Lietuvos ekonomika auga sparčiai. Tačiau atėjus sunkmečiui gyventojai nesunkiai randa kelius į „šešėlį“ – ten apsipirkti sumažėjus pajamoms svarstyti kas antras lietuvis, rodo gyventojų apklausa.²

Šio tyrimo tikslas yra įvertinti vartojimo mokesčių naštą Lietuvoje ir jos pokytį 2007-2018 m. laikotarpiu bei vartojimo mokesčių regresyvumą.

1. Tyrimo metodologija

Tyrimo yra lyginama teoriškai apskaičiuota vartojimo mokesčių – PVM ir akcizo - našta vidutines pajamas gaunančiam šalies gyventojui bei gyventojams, esantiems skirtingose pajamų grupėse.

Duomenų apie PVM ir akcizų tarifus, galiojusius Lietuvoje 2007-2018 m., šaltinis – Europos Komisijos duomenų bazė „Taxes in Europe“. Duomenys, apie 2007-2018 m. vartojimo krepšelio sudėtį – iš Europos statistikos tarnybos „Eurostat“.

Vertinant vartojimo mokesčių naštą skirtingose pajamų grupėse, remtasi naujausiais prieinamais (t.y. 2015 m.) „Eurostat“ duomenimis apie gyventojų vartojimo išlaidas skirtingose pajamų grupėse.

Skaiciavimuose vartojimo mokesčių sistemos regresyvumas yra vertinamas pagal procentinį mokesčių naštą dydį, slegiantį mokesčių mokėtojus skirtingose pajamų grupėse. Kuo didesnę savo disponuojamųjų pajamų dalį vartojimo mokesčiams išleidžia mažiausių pajamų gavėjai (mažiausias pajamas gaunančių namų ūkių kvintilė), lyginant su didžiausių pajamų gavėjais, tuo mokesčių sistema yra laikoma regresyvesne

2. Teorinės išvalgos

Dažniausiai sutariama, kad vartojimo mokesčiai yra regresiniai, t.y. mažesnes pajamas gaunantieji gyventojai jų sumoka santykinai daugiau, kadangi vartojimui jie išleidžia didesnę dalį savo pajamų, nei uždirbantieji daug.³

Tačiau, vartojimo mokesčiai savo esme gali būti proporciniai ir net progresiniai. Pavyzdžiui, jei į analizę įtrauksime ne tik einamųjų metų, o viso gyvenimo vartojimą, t.y. tikėtina, jog tam tikru

¹ Slintakova, Barbora, Klazar, Stanislav. Impact of Harmonisation on Distribution of VAT in the Czech Republic. Prague Economic Papers. 2010. 134. Žiūrėta https://www.researchgate.net/publication/46560701_Impact_of_Harmonisation_on_Distribution_of_VAT_in_the_Czech_Republic
² LLRI, Shadow economy: understanding drivers, reducing incentives, 2018, 15. Žiūrėta [https://www.llri.lt/wp-](https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/11/Shadow-Economy.-Understanding-Drivers-Reducing-Incentives.pdf)

[content/uploads/2018/11/Shadow-Economy.-Understanding-Drivers-Reducing-Incentives.pdf](https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/11/Shadow-Economy.-Understanding-Drivers-Reducing-Incentives.pdf)

³ Cathal O'Donoghue, Massimo Baldini, Daniela Mantovani, Modelling the redistributive impact of indirect taxes in Europe: an application of Euromod, 2004. Žiūrėta <https://www.iser.essex.ac.uk/research/publications/working-papers/euromod/em7-01.pdf>

gyvenimo tarpsniu sutaupytos lėšos bus išleistos apmokestinamoms prekėms ir paslaugoms ateityje.

Paprastai tariant, dažnai kartojama mintis, kad vartojimo mokesčiai yra regresiniai, dažnai remiasi prielaida, kad aukštas pajamas uždirbantys žmonės ne visas mėnesio pajamas išleidžia vartojimui, dalį uždarbio sutaupo ir už santaupas nemoka PVM. Tačiau jei santaupos (ar paskolos) vėliau naudojamos stambiams pirkiniams vėliau, PVM yra sumokamas, tik kitame laiko periode.

Vartojimo mokesčių progresyvumui poveikį turi ir tarifo struktūra. Jei tos prekės, kurios sudaro didesnę pasiturinčių asmenų vartojimo krepšelio dalį (pavyzdžiui, prabangūs automobiliai) yra apmokestintos aukštesniu tarifu, arba, atvirkščiai, tos prekės, kurioms didesnę savo pajamų dalį išleidžia nepasiturintieji (pavyzdžiui, maistas) – mažesniu, tai paverčia vartojimo mokesčių progresiniu.

Realus vartojimo mokesčių regresyvumas gali skirtis nuo teoriškai apskaičiuotojo, priklausomai nuo to, kokią dalį savo pajamų skirtingų grupių pajamų gavėjai išleidžia „šešėlyje“ ir kokias prekes ten renkasi vartoti, ar kokią dalį savo vartojamų prekių pasigamina patys.

Kitaip sakant, ryšiai tarp vartojimo mokesčių ir progresyvumo gali būti įvairūs. Tai atskleidžia ir skirtingų mokslininkų tyrimai, kurių apibendrinimas pateikiamas žemiau:

1 lentelė. Pasirinktų literatūros šaltinių apžvalga

Autoriai, Šaltinis	Įžvalgos apie vartojimo mokesčio regresyvumą / progresyvumą, įtaką pajamų nelygybei
(Goraus, Inchauste, 2016) ⁴	Netiesioginiai mokesčiai Lenkijoje yra regresiniai , bei ne tik didina nelygybę, bet ir gilina skurdą . PVM našta nepasiturintiems namų ūkiams šalyje buvo tokia didelė, kad jos nesumažino netgi socialinei paramai skiriamos lėšos. Akcizai šalyje - netgi dar labiau regresyvūs, nei PVM.
(Lustig, et al, 2013) ⁵	Netiesioginiai mokesčiai yra regresyvūs Bolivijoje, artimi neutraliems Brazilijoje ir Urugvajuje, neutralūs Meksikoje ir Peru. Brazilijoje ir Bolivijoje vartojimo mokesčiai skurdą didina labiau, nei jį mažina tiesioginės išmokos . Vartojimo mokesčių regresyvumas priklauso nuo „šešėlinio“ vartojimo paplitimo skirtingose prekių ir paslaugų grupėse. Pvz., sumažinus „šešėlio“ paplitimą Peru, vartojimo mokesčių sistema šalyje taptų labiau regresyvi.
(CPB, 2013) ⁶	Autoriai nurodo, kad iš visų tyrime analizuotų šalių Vengrija vienintelė turi regresyvią PVM sistemą . PVM mokesčiai 11 šalių (Ispanijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, Lietuvoje, Slovakijoje, Estijoje, Graikijoje, Austrijoje, Čekijoje, Kipre ir Latvijoje) yra proporcinis – t.y. skirtingose pajamų kvintilėse PVM skiriama panaši išlaidų dalis. Progresinė PVM sistema galioja Jungtinėje Karalystėje, Liuksemburge, Italijoje, Belgijoje, Lenkijoje, Maltoje, Slovėnijoje, Suomijoje, Airijoje, Danijoje, Švedijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose ir Vokietijoje. Nulinio ir lengvatinių PVM tarifų panaikinimas kartu mažinant standartinį PVM tarifą, turi skirtingą poveikį namų ūkiams priklausomai nuo jų pajamų . 9 šalyse (Rumunijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Latvijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Suomijoje, Švedijoje) tai lemtų tolygų PVM naštos padidėjimą skirtingose pajamų grupėse. Kitose 5 šalių mažiau pasiturintiems namų ūkiams mokesčio našta padidėtų labiau, nei daugiau pasiturintiems.
(Karanfil, Ozkaya, 2013) ⁷	Auganti vartojimo mokesčių dalis šalies mokestinių pajamų struktūroje trukdo sumažinti skurdą Turkijoje.

4 Goraus, Karolina & Inchauste, Gabriela, The Distributional Impact of Taxes and Transfers in Poland. 2016. Žiūrėta https://www.researchgate.net/publication/306031715_The_Distributional_Impact_of_Taxes_and_Transfers_in_Poland

5 Lustig, Nora & Pessino, Carola & Scott, John, The Impact of Taxes and Social Spending on Inequality and Poverty in Argentina, Bolivia, Brazil, Mexico, Peru and Uruguay: An Overview. Public Finance Review, 2013, 42.

6 European Commission, TAXUD Institute for Advanced Studies (Project Leader) CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis

(Consortium Leader), A study on the economic effects of the current VAT rates structure Final Report, 2013, Žiūrėta https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/vat_rates_structure_final_report.pdf

7 Ozkaya, Ata & KARANFİL, Fatih, Indirect Taxes, Social Expenditures and Poverty: What Linkage. Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review), 2013, 13. Žiūrėta

https://www.researchgate.net/publication/304467839_Indirect_Taxes_Social_Expenditures_and_Poverty_What_Linkage

(De Freitas, 2012) ⁸	Nepaisant didesnio spaudimo labiau perskirstyti pajamas, šalys, pasižyminčios didele nelygybe labiau remsis vartojimo mokesčiais, jeigu jose egzistuos didelė „šešėlinė“ ekonomika , siekdamas sumažinti mokesčių administravimo kaštus.
(Martinez-Vazquez et al, 2012) ⁹	150 šalių empirinė analizė (1970-2006 m. periodu) rodo, kad vartojimo mokesčiai (tame tarpe ir akcizai bei muitai) turi neigiamą poveikį pajamų pasiskirstymui .
(Barnard, 2010) ¹⁰	Netiesioginiai mokesčiai Jungtinėje Karalystėje yra regresiniai vertinant pagal namų ūkių išlaidas ir pajamas. Tiesa, regresyvumas atrodo didesnis vertinant mokesčių ir disponuojamųjų pajamų santykį (nes didesnes pajamas gaunantieji didesnę dalį savo pajamų skiria taupymui ir kitoms netiesioginiams mokesčiais neapmokestinamoms išlaidoms).
(Slintakova, Klazar, 2010) ¹¹	Vertinant vieno metų pajamas, PVM Čekijoje buvo regresyvus . Vertinant viso gyvenimo išlaidas, PVM tampa labiau progresyviu . Būtina įvertinti ir gyventojų pajamų mobilumą. Taip pat, perėjimas nuo pajamų link vartojimo mokesčių padidintų mokesčių sistemos ekonominį efektyvumą, kadangi sumažintų dvigubą palūkanų pajamų apmokestinimą.
(IFS, 2010) ¹²	Vieno PVM tarifo privalumai nusveria diferencijuoto tarifo privalumus. Prarastos pajamos dėl tam tikrų prekių grupių neapmokestinimo arba mažesnio tarifo taikymo yra didesnės, nei mažesnes pajamas gaunančių visuomenės grupių patiriama nauda.
(Braz & Correia da Cunha, 2009) ¹³	Vertinant pagal išlaidas, Portugalijoje PVM yra progresinis mokestis, išskyrus 1-2 pajamų deciles, kurioms šis mokestis yra proporcinis. Vertinant pagal pajamas, šis mokestis yra regresinis . Kelių tarifų PVM sistema sukelia didelę administracinę našta, todėl mokesčių sistemos progresyvumas

	turėtų būti užtikrinamas per tiesioginius mokesčius ir socialines išmokas.
(O'Donoghue et al, 2004) ¹⁴	Netiesioginiai mokesčiai tyrime analizuojamose šalyse yra regresiniai . Nors PVM dalis išlaidų struktūroje šiek tiek ir didėjo, didėjant pajamoms – mažiau pasiturintys ūkiai naudojo daugiau prekių ir paslaugų, apmokestinamų lengvatinais PVM tarifais. Jie taip pat buvo mažiau linkę taupyti. Akcizų mokesčiai buvo net labiau regresyvūs nei PVM (akcizais apmokestintos prekės sudarė didesnę mažiau pasiturinčių namų ūkių biudžetų krepšelių dalį).
(Engel et al, 1999) ¹⁵	PVM Čilėje yra regresinis mokestis (išskyrus mažiausias pajamas gaunančius 10 % gyventojų, kurie šiam mokesčiui išleidžia mažesnę savo pajamų dalį, nei 2-3 decilių pajamų gavėjai, nes ženklų jų vartojimo dalį sudaro pačių pasigaminti produktai).
(Caspersen, Metcalf, 1993) ¹⁶	Atsižvelgiant į gyvenimo ciklą, PVM būtų nedidele apimtimi regresinis (o galbūt netgi proporcinis ar progresinis) mokestis, jei vertinimui būtų naudojami gyvenimo ciklo, o ne einamųjų metų duomenys. Progresyvumas autorių darbe iš dalies būtų nulemtas kitų sistemos pakeitimų – t.y. dalies prekių ar paslaugų neapmokestinimo PVM.
(Poterba, 1989) ¹⁷	Vertinant vartojimo mokesčių regresyvumą, būtina atsižvelgti į gyvenimo ciklą (atsižvelgiant į jį – vartojimo mokesčiai gali būti mažiau regresyvūs, nei kad jo nevertinant). Regresyvumas yra mažesnis vertinant mokesčių ir išlaidų, o ne pajamų santykį.

8 De Freitas, J., Inequality, the politics of redistribution and the tax mix. Public Choice, 2012, 611-630. Žiūrėta

<http://www.jstor.org/stable/41406945>

9 Martinez-Vazquez, Jorge, Blanca Moreno-Dodson, Violeta Vulovic International Center for Public Policy, The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries, 2012.

10 Andrew Barnard, "The effects of taxes and benefits on household income, 2008/09," Economic & Labour Market Review, Palgrave Macmillan; Office for National Statistics, vol. 4(7), 2010.

11 Slintakova, Barbora, Klazar, Stanislav. Impact of Harmonisation on Distribution of VAT in the Czech Republic. Prague Economic Papers. 2010. 133-149. Žiūrėta

https://www.researchgate.net/publication/46560701_Impact_of_Harmonisation_on_Distribution_of_VAT_in_the_Czech_Republic

12 Institute for Fiscal Studies (IFS), Tax by Design. The Mirlees Review, 2010. Žiūrėta <https://www.ifs.org.uk/publications/5353>

13 Braz, Claudia, Correia da Cunha, Jorge. The Redistributive Effects of VAT in Portugal. Economic Bulletin and Financial Stability Report Articles, 2009. Žiūrėta

https://www.researchgate.net/publication/227486694_The_Redistributive_Effects_of_VAT_in_Portugal

14 Cathal O'Donoghue, Massimo Baldini, Daniela Mantovani, Modelling the redistributive impact of indirect taxes in Europe: an application of Euromod, 2004. Žiūrėta

<https://www.iser.essex.ac.uk/research/publications/working-papers/euromod/em7-01.pdf>

15 Engel, Eduardo M., Galetovic, Alexander, Raddatz, Claudio E., Taxes and Income Distribution in Chile: Some Unpleasant Redistributive Arithmetic, NBER Working Paper No. w6828, 1989. Žiūrėta

<https://ssrn.com/abstract=141491>

16 Caspersen, Erik, Gilbert Metcalf, Is a value added tax progressive? Annual versus lifetime incidence measures, NBER, 1993. Žiūrėta

<https://www.nber.org/papers/w4387.pdf>

17 Poterba, James, Lifetime incidence and the distributional burden of excise taxes, NBER, 1989, Žiūrėta

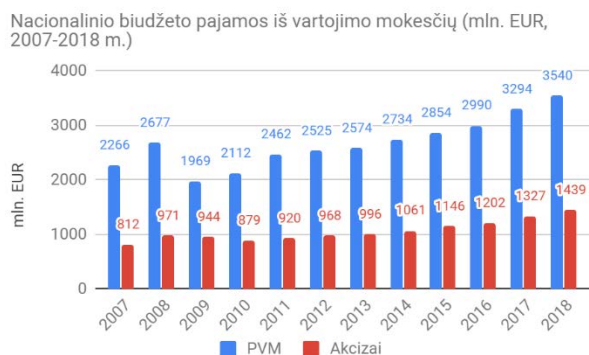
<https://www.nber.org/papers/w2833.pdf>

3. Vartojimo mokesčiai Lietuvoje

Vartojimo mokesčiai itin svarbūs viešųjų finansų prasme, nes jie – pagrindinis šalies biudžeto pajamų ramstis. 2019 m. valstybės biudžeto mokestinių pajamų struktūroje didžiausią dalį sudarys PVM pajamos – 3850,5 mln. eurų, arba 48 % visų valstybės biudžeto pajamų iš mokesčių. Akcizai sudarys 1504,8 mln. eurų, arba 18,8 % visų pajamų iš mokesčių.

Į biudžetą vartojimo mokesčių kasmet sunešame vis daugiau.

1 pav. Nacionalinio biudžeto pajamų iš vartojimo mokesčių dinamika 2007-2018 m. (mln. EUR)

Remiantis 2007-2018 m. laikotarpio vartojimo struktūros duomenimis, teoriškai apskaičiuota vidutinio šalies namų ūkio vartojimo mokesčių mėnesio prievolė padidėjo nuo 83 iki 157 eurų (akcizams – nuo 16 iki 39 eurų; PVM – nuo 66 iki 118 eurų).

2 pav. Teoriškai apskaičiuotos mėnesio vartojimo mokesčių prievolės vidutiniam namų ūkiui dinamika 2007-2018 m. (EUR)

Ar vartojimo mokesčiai Lietuvoje dideli?

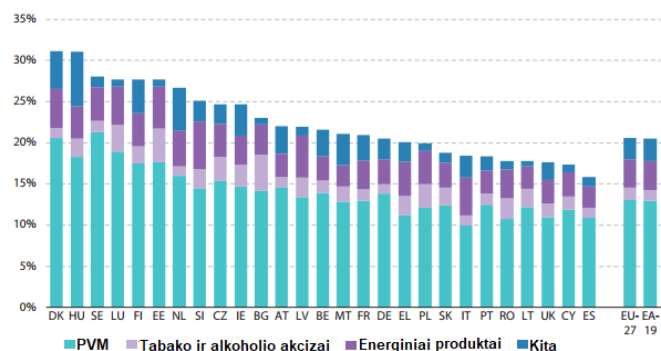
2013 m. EK užsakymu atliktas tyrimas parodė, kad ES namų ūkių išlaidose PVM dalis siekia vidutiniškai 11 % visų namų ūkių išlaidų. Didžiausią dalį namų ūkių išlaidose PVM sudarė Rumunijoje (17,8 %), Vengrijoje (17,5 %), Latvijoje (15,3 %) ir Lietuvoje (14,7 %). Mažiausią išlaidų dalį PVM namų ūkiai skyrė Liuksemburge (6,2 %), Kipre (6,8 %), Ispanijoje (7,2 %) ir Nyderlanduose (7,7 %).¹⁸

Vertinant šalies lygiu, 2016 m. Europos Komisijos atlikta analizė rodo, jog lyginant PVM ir alkoholinių gėrimų bei tabako akcizų mokestinių pajamų santykį su namų ūkių vartojimo išlaidomis, neatsilieka nuo tokių šalių, kaip Prancūzija, Graikija, Slovakija, Italija, Portugalija, Rumunija, Jungtinė Karalystė, Kipras ar Ispanija (3 pav.), nors nominalūs PVM tarifai ir akcizų dydžiai daugumoje šių šalių – net didesni nei Lietuvoje.¹⁹

¹⁸ TAXUD Institute for Advanced Studies (Project Leader) CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (Consortium Leader), A study on the economic effects of the current VAT rates structure Final Report TAXUD/2012/DE/323 FWC No. TAXUD/2010/CC/104, 2013, Žiūrėta https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/vat_rates_structure_final_report.pdf

¹⁹ European Commission. (2018). Taxation Trends in the European Union, 22. Žiūrėta https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2018.pdf

3 pav. Realus vartojimo mokesčių tarifo struktūra ES šalyse (% , 2016 m.)

4. Lengvatiniai vartojimo mokesčių tarifai

Priežastis, kodėl dalį prekių ar paslaugų pasirenkama apmokestinti lengvatiniais tarifais, galima sugrupuoti į kelias pagrindines grupes:

1. Siekis mažinti galimai regresyvų vartojimo mokesčių pobūdį. Šis argumentas taikomas lengvatiniu tarifu apmokestinant, pvz., maisto produktus, vandenį, socialinio būsto paslaugas.
2. Siekis padidinti mokesčių sistemos efektyvumą (pavyzdžiui, dėl kitų mokesčių sistemos elementų, veikiančių sprendimus pirkti prekes ar paslaugas šešėlinėje rinkoje ar, pavyzdžiui, jas pasigaminti patiems). Šis argumentas taikomas lengvatiniu tarifu apmokestinant, pvz., statybos ir remonto darbus, auklių, kirpėjų, restoranų paslaugas.
3. Siekis paskatinti vartotojus rinktis daugiau „gerų“ prekių ar paslaugų. Šis argumentas taikomas lengvatiniu tarifu apmokestinant, pvz., vaistus, sveikatos priežiūros ir sporto paslaugas, knygas, kultūros renginių bilietus.²⁰

Ekonomistai, vertinantys mokesčių sistemas dažnai prieina išvadą, kad vartojimo mokesčiai neturėtų

būti sudaryti iš daugelio skirtingų tarifų, kadangi tai didintų mokesčių sistemos administravimo kaštus ir mažintų mokesčių sistemos efektyvumą.²¹

Skirtingi mokesčių tarifai skirtingoms prekėms ar paslaugoms taip pat siunčia visuomenei signalą, jog vienu vartotojų pasirinkimai yra svarbesni, nei kitų ir taip keičia vartotojų prioritetus. Egzistuojantys skirtingi tarifai didina ir korupcijos riziką, kai atskiros pardavėjų (ar pirkėjų) grupės siekia mažesnio apmokestinimo savo parduodamoms (ar vartojamoms) prekėms ar paslaugoms.

Visi, nepaisant dėl skirtingų tarifų taikymo atskiroms prekių ar paslaugų kategorijoms atsirandančios painiavos, PVM, kuris yra pagrindinis vartojimo mokestis ES šalyse ir daugelyje kitų valstybių, pasižymi tuo, kad jo tarifai atskiroms prekių grupėms dažnai ženkliai skiriasi (žr. priedą nr. 1).

Tai lemia ir efektyvaus PVM tarifo skirtumus tarp šalių. Pavyzdžiui, šalyje, kurioje galioja didelis standartinis PVM tarifas, tačiau didelė dalis labiausiai vartojamų prekių ir paslaugų yra apmokestinama lengvatiniais tarifais, arba visai neapmokestinama PVM, mokesčio našta bus mažesnė, nei tokioje šalyje, kurioje galioja santykinai žemas standartinis PVM tarifas, bet esama labai mažai šio mokesčio išimčių. Tai sukuria paskatas gyventojams iš santykinai didesnius vartojimo mokesčius turinčių šalių apsipirkti kaimyninėse šalyse, kuriose vartojimo mokesčiai tam tikroms prekėms ir paslaugoms – mažesni.

²⁰ IFS et al., A Retrospective Evaluation of Elements of the EU VAT system, Final Report TAXUD/2010/DE/328,540-542, 2011. Žiūrėta: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/report_evaluation_vat.pdf

²¹ European Commission, TAXUD Institute for Advanced Studies (Project Leader) CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis

(Consortium Leader), A study on the economic effects of the current VAT rates structure Final Report, 2013, 33. Žiūrėta https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/vat_rates_structure_final_report.pdf

Skirtingi PVM tarifai atskiroms prekių kategorijoms: ar sumuštinis yra patiekalas?

2005 m. Jungtinėje Karalystėje įvyko teisinis ginčas, puikiai iliustruojantis skirtingo PVM tarifo atskiroms prekių grupėms taikymo pavojus.

Ginčo esmė: kepyklų savininkas kreipėsi į mokesčių administratorių su prašymu grąžinti mokesčio permoką, per trejus metus susidariusią dėl to, kad jo parduodami sumuštiniai su ciabatta buvo apmokestinami PVM, nors, esą, šiai prekių kategorijai šis mokeskis neturėtų būti taikomas. Mokesčių administratorius ginčijo šį prašymą, remdamasis tuo, kad ant pašildyto padėklo laikomi sumuštiniai yra maitinimo paslauga, kuri turėtų būti apmokestinama standartiniu PVM tarifu.

Verslininkas, savo ruožtu teigė, kad sumuštiniai laikomi ant padėklo siekiant išlaikyti jų šviežumą ir sukurti pirkėjus viliojantį aromatą. Savo skunde jis rėmėsi PVM taikymo kepiniams ir bandelėms su dešrele, kurie yra laikomi maisto produktu ir neapmokestinami PVM, analogija.

Nors galiausiai buvo priimtas verslininkui palankus sprendimas, procesas paskatino mokesčių administratorių svarstyti šiltai laikomų kepinų apmokestinimo PVM tvarką.²²

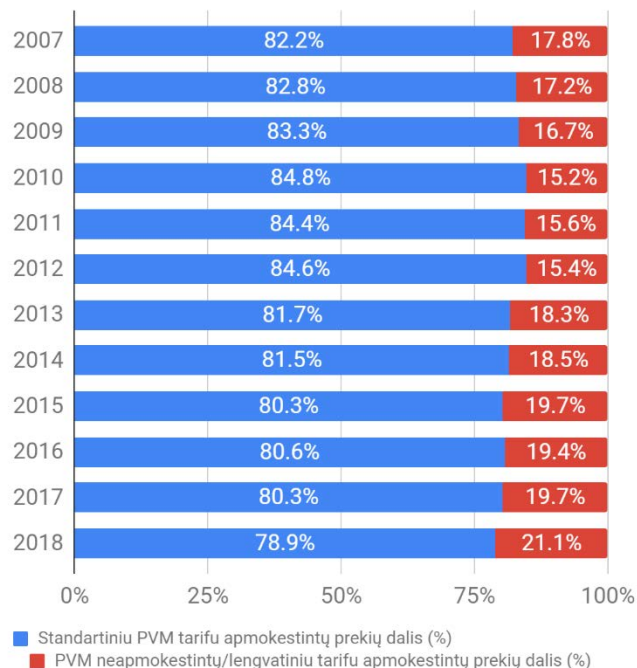
Ar PVM lengvatos Lietuvoje pasiekia tikslus?

Teoriškai apskaičiuota PVM neapmokestinama arba lengvatiniu PVM tarifu apmokestinama vartojimo krepšelio dalis Lietuvoje didėja (4 pav.). Mažiausia ji buvo per ekonominę krizę, kuomet buvo panaikinta didelė dalis PVM lengvatų.

Šiam didėjimui egzistuoja dvi priežastys – tai vartojimo krepšelio struktūros pokyčiai (pavyzdžiui, standartiniu PVM tarifu apmokestinamų maisto produktų svoris vartojimo krepšelyje vis mažėja, o gyventojai vis didesnę dalį savo išlaidų skiria viešbučiams, knygoms, kultūrai – t.y. lengvatiniu tarifu apmokestinamoms prekėms ir paslaugoms) bei pačių PVM tarifų kaita (pavyzdžiui, 2015 m. sumažintas PVM viešbučiams).

4 pav. Vidutinio namų ūkio vartojimo krepšelio sudėtis pagal prekių apmokestinimą PVM (% , 2007-2018 m.)

Vartojimo krepšelio sudėtis pagal prekių apmokestinimą PVM (% , 2007-2018 m.)

Vartojimo mokesčių regresyvumas:

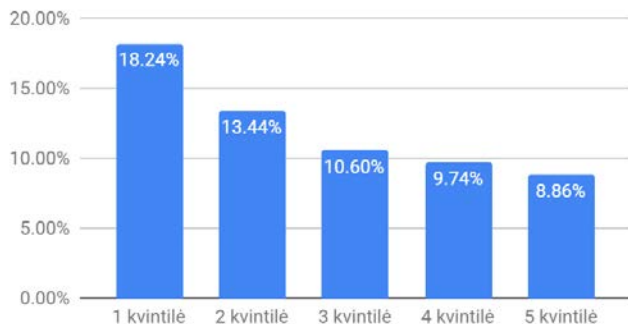
Remiantis 2015 m. duomenimis, teoriškai apskaičiuota vartojimo mokesčių prievolė lyginant su disponuojamosiomis pajamomis, skirtingoms pajamų grupėms yra regresyvi (siekia 18 % mažiausias pajamas gaunančio penktadalio namų ūkių disponuojamųjų pajamų ir 9 % – didžiausio). Pagrindinė regresyvumo priežastis – namų ūkių pajamų dalies, skiriamos vartojimui, skirtumai (5 pav.).

²² Copenhagen Economics, Study on reduced VAT applied to goods and services in the member states of the European Union, 2007, 78.

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/study_reduced_vat.pdf

5 pav. Vartojimo mokesčių santykis su disponuojamosiomis pajamomis skirtingose pajamų grupėse (% , 2015 m.)

PVM ir akcizų santykis su disponuojamosiomis pajamomis skirtingose pajamų grupėse (% , 2015 m.)

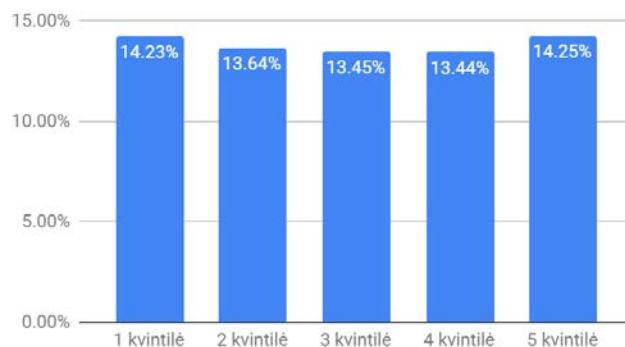

Paprastai tariant, namų ūkių išlaidos dažniausiai nesutampa su gaunamomis pajamomis. Didesnių pajamų namų ūkiai gali daugiau lėšų skirti taupymui, tuo tarpu mažų pajamų gavėjai ne tik išleidžia visas gaunamas pajamas, bet dažniausiai vartojimui ir skolinasi. Štai žemiausios pajamų kvintilės namų ūkiai vartojimui išleidžia beveik 130 % savo disponuojamųjų pajamų, kai didžiausios – apie 60 %. Tai smarkiai prisideda prie to, kad žemiausios kvintilės teoriškai apskaičiuoti vartojimo mokesčiai atrodo itin regresyvūs.

Jei neatsižvelgtumėme į išlaidoms skiriamos pajamų dalies skirtumus (ir vartojimą prilygintumėme disponuojamosioms pajamoms), vartojimo mokesčiai Lietuvoje būtų iš esmės proporcingi gyventojų pajamoms: 2015 m. duomenimis, siektų nuo 14.23 % mažiausias pajamas gaunančio penktadalio namų ūkių disponuojamųjų pajamų iki 14.25 % didžiausias pajamas gaunančio penktadalio namų ūkių disponuojamųjų pajamų (6 pav.).

6 pav. Vartojimo mokesčių santykis su disponuojamosiomis pajamomis skirtingose pajamų grupėse, neatsižvelgiant į vartojimui skiriamas disponuojamosios pajamų dalies skirtumus (% , 2015 m.)

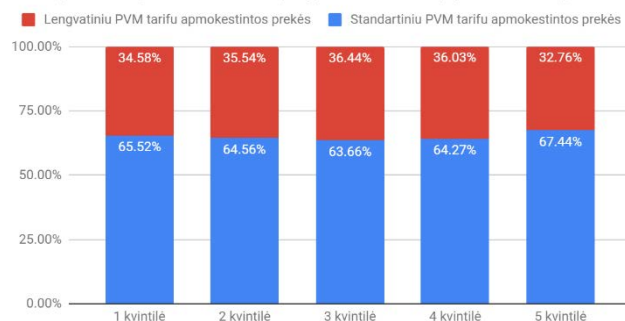
PVM ir akcizų santykis su disponuojamosiomis pajamomis (% , 2015 m.)

Kitaip tariant, vartojamų prekių krepšelio skirtumai turi nedidelę įtaką vartojimo mokesčių prievolės regresyvumui. Teoriškai vertinant, 2015 m. mažiausias pajamas gaunantis penktadalio namų ūkių vartojo apie 35 % PVM neapmokestinamų ar lengvatiniu tarifu apmokestinamų prekių ir paslaugų ir apie 65 % – standartiniu PVM. Didžiausias pajamas gaunantis penktadalio namų ūkių vartojo apie 33 % PVM neapmokestinamų ar lengvatiniu tarifu apmokestinamų prekių ir paslaugų ir apie 67 % – standartiniu PVM.

7 pav. Namų ūkių, priklausančių skirtingoms pajamų grupėms vartojimo krepšelio struktūra pagal PVM tarifą (% , 2015 m.)

Namų ūkių, priklausančių skirtingoms pajamų grupėms, vartojimo krepšelio sudėtis pagal PVM tarifą (% , 2015 m.)

PVM lengvatos ir „šešėlis“:

Vertinimui, kokią įtaką vartojimo mokesčių regresyvumui turi PVM lengvatos, trukdo ir „šešėlis“. Namų ūkių biudžetų tyrimo metodika neleidžia tiksliai įvertinti skirtingoms pajamų grupėms priklausančių namų ūkių vartojimo „šešėlinėje rinkoje“, taip pat – neformalios namų ūkių veiklos (t. y. įvairios namų ūkių veiklos (pvz. „pasidaryk pats“ tipo veikla), kuri nėra oficialiai reglamentuojama specifiniais nacionalinės teisės aktais).

Tikėtina, kad mažiausias pajamas gaunantys gyventojai bando „sutaupyti mokesčių sąskaita“ ir dalį prekių ir paslaugų vartoja šešėlyje.

Tai rodo ir šalies gyventojų reprezentatyvi apklausa, atlikta 2018 m. Jei palygintumėme mažiausias pajamas gaunančių visuomenės dalį, su gaunančiais didžiausias pajamas, pastarieji nelegalių prekių ir paslaugų vartoja ženkliai mažiau (skirtumai tarp 1 ir 2 grupių – nėra reikšmingai dideli) (8-9 pav.).

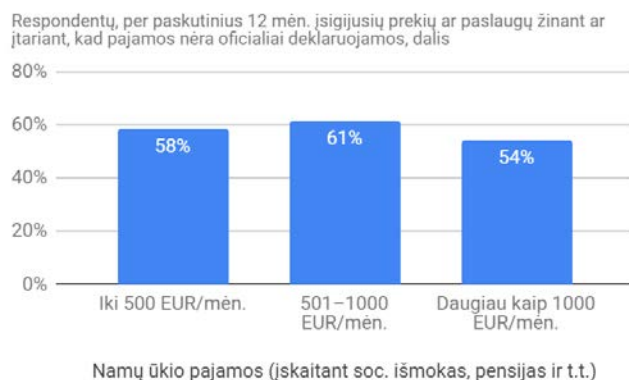
Vartojimo mokesčiai ir „šešėlis“

31 % 28 % 17 % 23 % 25 % 8 % 18 %

2018 m. atliktas LLRI užsakymu atliktoje apklausoje 31 % apklaustųjų teigė, kad per pastaruosius metus šešėlinėje rinkoje pirko maisto produktų, 28 % – drabužių, 25 % – grožio paslaugų, 23 % – automobilių remonto paslaugų, 17 % – cigarečių, 18 % – statybų ir remonto darbų, 17 % – vaistų ir maisto papildų. Apie trečdalį respondentų teigė, kad jų draugai ir artimieji nelegaliai perka cigarečių ir alkoholio produktų, o kas ketvirtas – degalų.

89 % respondentų Lietuvoje teigė, kad žmonės renkasi šešėlines prekes ir paslaugas, nes legalios yra pernelyg brangios, tad pagrindinė šešėlio priežastis siejama su mokesčiais.

8 pav. Respondentų, per paskutinius 12 mėn. įsigijusių prekių ar paslaugų žinant ar įtariant, kad pajamos nėra oficialiai deklaruojamos, dalis pagal pajamų grupes (% , 2018 m.)

Žemas prekių įperkamumas tiesia kelią „šešėliui“

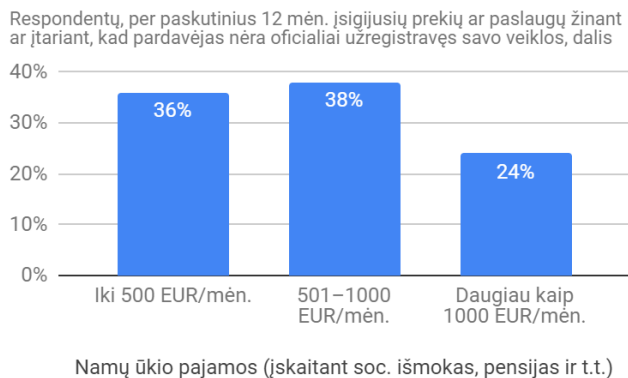
Bendras vartojimo mokesčių (PVM, akcizų, kt.) lygis Lietuvoje yra sąlyginai žemesnis nei kitur, tačiau Lietuvos gyventojai už vidutines pajamas gali įsigyti mažiau prekių nei kitose šalyse.

Lietuvoje mokesčiai sudaro 52 % degalų kainos, t. y. mažiau nei Latvijoje (54 %), Estijoje (58 %), Čekijoje (54 %) ar Švedijoje (66 %), tačiau dėl žemesnio pajamų lygio Lietuvos žmonės degalų įperka mažiau nei kitose tyrime analizuotose šalyse.

Už vidutinį valandinį atlygį Lietuvoje galima nusipirkti vos 5 litrus benzino, Estijoje ir Čekijoje – 6 litrus, o Švedijoje – net 17 litrų. Taigi, tikėtina, kad degalų įsigijimas šešėlyje bus labiau paplitęs ten, kur mokesčiai yra didesni, o prekių įperkamumas – mažesnis. Ir atvirkščiai, turtingesnių šalių gyventojai gali lengviau „pakelti“ aukštus mokesčius.

Todėl svarbu pastebėti, kad, net maži mokesčiai gali nustumti žmones į šešėlinę ekonomiką, nes dėl žemų pajamų žmonės yra itin jautrūs aukštesnėms kainoms. Dėl žemesnio įperkamumo Baltijos šalys atsiduria šešėlinės ekonomikos rizikos zonoje. Pablogėjus finansinei situacijai net pusė Lietuvos žmonių (49 %) svarstyti galimybę pirkti nelegalias prekes.

9 pav. Respondentų, per paskutinius 12 mėn. įsigijusių prekių ar paslaugų žinant ar įtariant, kad pardavėjas nėra oficialiai užregistravęs savo veiklos dalis pagal pajamų grupes (% , 2018 m.)

Neatsitiktinai, dažniausiai šešėlinėje rinkoje perkamos prekės ir paslaugos išsiskiria dviem bruožais: arba tai yra prekės, kurios sudaro didelę vartojimo prekių krepšelio dalį (pvz. maistas, drabužiai), arba tai yra stipriai apmokestintos prekės (pvz. tabako, alkoholio produktai, degalai).²³

Apklausus gyventojus apie 22 pagrindinių prekių ir paslaugų vartojimą „šešėlinėje“ rinkoje, skirtumai yra ryškūs. Daugiau mažiausių pajamų gavėjų vartoja nelegalias prekes ir paslaugas 13 kategorijų (lyginant su didžiausios grupės pajamų gavėjais). „Šešėlio“ kategorijos, kuriose didžiausių pajamų gavėjai lenkia mažiausių pajamų gavėjus yra tos, kurias galima priskirti „pasidaryk pats“ veikloms. T.y., tikėtina, kad mažiausias pajamas gaunantieji nesamdė nelegalių tokių paslaugų, kaip automobilių ar būsto remontas, sodo darbai, mokymas, ar pramogos, teikėjų, kurių paslaugomis naudojosi didžiausių pajamų gavėjai, o patys atliko išvardintus ūkio darbus.²⁴

Pagrindinės prekės ar paslaugos, kurias „šešėlinėje“ rinkoje vartojo daugiau mažiausių pajamų gavėjų, lyginant su aukštesnes pajamas gaunančiais, yra labiausiai apmokestintos ar

būtiniosios prekės ar prekės, sudarančios didžiausią vartojimo krepšelio dalį (cigaretės, vaistai, medicinos ir grožio paslaugos, malkos, rūbai, kuras ir kt.).

Akivaizdu, kad mokesčių lengvatos ne visuomet leidžia sumažinti šešėlį ar sumažinti realų mokesčių sistemos regresyvumą. Pavyzdžiui, nepaisant PVM lengvatos vaistams, mažiausių pajamų gavėjai dvigubai dažniau vaistus prisipažįsta pirkę „šešėlyje“.²⁵

Sprendžiant iš to, kokia didelė dalis mažiausias pajamas gaunančiųjų „šešėlyje“ pirko malkas ir kietąjį kurą (15 %, lyginant su 8 % didžiausių pajamų gavėjų grupėje) lengvata centriniam šildymui veikiausiai nepasiekė visų jai numatytų tikslų, kadangi visuomenės grupė, į kurią labiausiai ja ir taikyta, intensyviau namus šildo kietuoju kuru.²⁶

Vienareikšmiškai atsakyti, kokia apimtimi apsipirkimo kitose šalyse įpročiai sumažina tikrąją gyventojų vartojimo mokesčių našą ir jų regresyvumą – taip pat sunku. Namų ūkio biudžetų tyrime respondentai nurodo maisto produktus, alkoholinius gėrimus, tabako gaminius ir ne maisto prekes, pirktas užsienyje ar internetu. Tačiau konkreti šalis – nežinoma.

²³ LLRI, Shadow economy: understanding drivers, reducing incentives, 2018. Žiūrėta <https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/11/Shadow-Economy.-Understanding-Drivers-Reducing-Incentives.pdf>

²⁴ Ten pat.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat.

Išvados

Remiantis 2007-2018 m. laikotarpio vartojimo struktūros duomenimis, teoriškai apskaičiuota vidutinio šalies namų ūkio vartojimo mokesčių prievolė beveik padvigubėjo (išaugo nuo 83 iki 157 eurų).

Teoriškai apskaičiuota vartojimo mokesčių prievolė lyginant su disponuojamosiomis pajamomis, skirtingoms pajamų grupėms yra regresyvi Pagrindinė regresyvumo priežastis – namų ūkių pajamų dalies, skiriamos vartojimui, skirtumai.

Jei neatsižvelgtumėme į išlaidoms skiriamos pajamų dalies skirtumus (ir vartojimą prilygintumėme disponuojamosioms pajamoms),

vartojimo mokesčiai Lietuvoje būtų iš esmės proporcingi gyventojų pajamoms.

Siekiant išvengti vartojimo mokesčių naštos, dalis gyventojų renkasi dalį savo vartojamų prekių ir paslaugų įsigyti „šešėlyje“. „Šešėlio rizikos zonoje atsiduria prekės, kurios sudaro didelę vartojimo prekių krepšelio dalį (pvz. maistas, drabužiai), arba stipriai apmokestintos prekės (pvz. tabako, alkoholio produktai, degalai).

Įvertinti realų vartojimo mokesčių regresyvumą yra sudėtinga, nes nėra tiksliai žinoma, kokią dalį kokių prekių ir paslaugų skirtingoms pajamų grupėms priklausantys gyventojai įsigyja „šešėlyje“, užsienyje, ar pasigamina patys.

1 priedas. PVM tarifai pagrindinėms vartojimo prekėms ir paslaugoms ES (% , 2019 m.)²⁷

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	
Maisto produktai	6	20	10	25	7		0	13	4	2.1	5	4	5	5	21	3	5	0	9	10	5	6	9	9.5	10	14	12	0	
	12		15		19	20	4.8	24	10	5.5	13	5	19	12			18		21		8	13	9.5		20		25	20	
	21						13.5			10	25	10		21			27				23	23							
Vaistai	6	20	10	25	19	9	0	6	4	2.1	5	10	5	12	5	3	5	0	9	10	8	6	9	9.5	10	10	0	0	
	21		15			20	13.5	13	10	5.5	25	22			21	17	27		21				23			20	24	25	20
							23	24	21	10																			
Keleivinis transportas	0	20	[ex]	[ex]	7	0	[ex]	0	10	10	25	[ex]	5	[ex]	9	[ex]	27	0	[ex]	10	8	6	19	9.5	0	10	0	0	
	6		15	25	19	20		24				5	9	12	21	3			9	13						20		6	
												10	19						21										
Knygos, laikraščiai, periodiniai leidiniai	[ex]	20	10	0	7	9	0	6	4	2.1	5	4	5	12	5	3	5	5	9	10	5	6	5	9.5	10	10	0	0	
	0		15	25	19	20	9	24	21	5.5	13	22	19	21	9	17				20	8	23				20	24	6	20
	6		21				13.5			20	25				21							23						25	
Kultūriniai renginiai	[ex]	[ex]	15	[ex]	[ex]	20	[ex]	6	[ex]	2.1	5	10	[ex]	[ex]	[ex]	3	18	5	9	[ex]	8	[ex]	5	9.5	[ex]		6	20	
	6	20		25	7		13.5	24	10	5.5	13	22	5	21	21		27	18		13		13			20	10	25	20	
					19				21	10	25							27					23						
Soc. būstas, remontas, būsto priežiūra	6	20	15	25	19	20	13.5	[ex]	4	5.5	25	4	5	21	21	8	5	[ex]	9	20	8	[ex]	5	9.5	20	24	[ex]	0	
	12							24	10	10		10	19				27	5	21		23	6	19				25	5	
	21								21	20		22						18				23	6					20	
Viešbučiai ir restoranai	6	9	15	25	7	9	[ex]	13	10	5.5	13	10	9	12	9	3	5	7	9	10	8	6	5	9.5	10	10	12	20	
	12	20	21		19	20	13.5	24		10	25			21	21	17	18	18			23	13		22	20	14			
	21																27												
Sporto klubai ir sporto renginiai	[ex]	20	15	[ex]	[ex]	20	[ex]	24	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	5	7	[ex]	[ex]	8	[ex]	5	9.5	[ex]	10	[ex]	20	
	6			25	7		9		10	5.5	25	5	5	21	21	3	27	18	9	10	23	13		22	20	14	6		
	21				19				21	20		10	9							13		23					12		
Socialinės paslaugos	6	20	[ex]	[ex]	7	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	20	25	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	17	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	23	6	19	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	
	21		15	25				13	4			5							21	10		23		22	20	25	5		
								24	10			22																	
Medicininė priežiūra	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	25	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	17	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	20	23	[ex]	19	[ex]	[ex]	[ex]	[ex]	
	21	20	15		7		13.5	24	21					21					21			6							
Atliekų surinkimas, gatvių valymas	21	20	15	25	19	20	13.5	24	10	10	13	10	5	21	21	3	27	18	21	10	8	6	19	9.5	20	24	25	0	
			21							20	25																	20	
Smulkus dviračių, batų ir rūbų taisymas	6	20	21	25	19	20	13.5	24	21	20	25	22	19	21	21	8	27	5	9	20	8	6	19	9.5	20	24	12	20	
																						23							
Vaikų, ligonių ir neįgaliųjų priežiūra	21	20	15	25	[ex]	20	[ex]	13	4	5.5	25	[ex]	19	21	21	[ex]	[ex]	5	[ex]	20	[ex]	6	19	9.5	20	24	25	20	
					19			21	10							17	27					23							
Plaukų kirpimas	21	20	21	25	19	20	13.5	24	21	20	25	22	5	21	21	8	27	18	9	20	8	23	19	9.5	20	24	25	20	

²⁷ European Commission, VAT rates applied in the Member States of the European Union, 2019, 4-5. Žiūrėta https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf